

Әлеуметтік зерттеудің эмпирикалық-талдамалық есебі:
«ЖОО-да студенттерінің ғылыми-зерттеушілік жұмыспен қанағаттануы»

VUCA және BANI акронимдері арқылы анықталатын қазіргі заманғы әлемде студенттердің ғылыми ойлауын дамыту олардың бәсекеге қабілеттілігінің маңызды шарттарының бірі болып табылады. Сондықтан Қазтұтынуодағы Қарағанды университетінде студенттерде ғылыми ойлау дағдыларын қалыптастыру оларды оқытудың жүйелі элементі болып табылады.

Сондай-ақ, ҚР білім мен ғылымды дамытудың мемлекеттік бағдарламасына сәйкес ЖОО-лар қызметі тек оқу жұмыстарымен ғана емес, ғылыми жұмыстармен де байланысты оқу-ғылыми орталықтар болып табылады. Осының барлығы университеттік студенттерді дербес шығармашылық қызметке даярлау, оларда оқу-зерттеу және ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізу шеберлігі мен дағдыларын қалыптастыру қажеттігін айқындайды. Университетте оқу кезеңінде студент өз бетінше әртүрлі ғылыми жұмыстар, оның ішінде баяндамалар, рефераттар, бақылау, курстық және дипломдық жобалар жазуы тиіс, олар оның бітіру біліктілік жұмысы болып табылады. Бұл ретте осы жұмыстардың әрқайсысы көлемнің ғана емес, күрделілік деңгейінің өсуімен сипатталуы тиіс. Студенттерді алдымен оқу-зерттеу, содан кейін ғылыми-зерттеу жұмыстарына (МТЗЖ және МТЗЖ) кезең-кезеңімен қосу оларға ақпаратты іздеудің, өңдеудің және пайдаланудың қазіргі заманғы дағдыларын біртіндеп игеруге, ғылыми-зерттеу қызметінің қажетті әдістерін игеруге және проблемаларды өз көзқарасын негізді қорғай білуді қалыптастыруға мүмкіндік береді, бұл ақыр соңында болашақ мамандардың қалыптасуына көмектеседі олардың өз кәсібін шығармашылық игеруіне ықпал етеді.

2023 жылғы желтоқсанда ЖОО-да МТЗЖ-ның ұйымдастырылуына және нәтижелілігіне (ғылыми-зерттеу жұмысын жүргізу дағдыларын қалыптастыру) олардың қанағаттанушылығын анықтау мақсатында студенттерге сұхбат жүргізу жүргізілді

Зерттеу объектісі: университет студенттері.

Зерттеу пәні: студенттердің түсініктері.

Зерттеудің практикалық мақсаттары:

1) ғылыми-зерттеу жұмысын ұйымдастыруға және жүргізуге байланысты мәселелердің сипатын айқындауға;

2) студенттердің ғылыми-зерттеу жұмыстарын ұйымдастыруды жетілдіру және жүргізу деңгейін арттыру мақсатында ұсынымдар әзірлеу.

Зерттеу міндеттері:

- студенттердің университеттің ҒЗЖ жалпы құрылымы және оны ұйымдастыратын/жетекшілік ететін негізгі бөлімдер туралы хабардар болу деңгейін анықтау;

- студенттердің зерттеу құзыреттілігінің өзін-өзі бағалау деңгейін анықтау;

- студенттердің ҒЗЖ ұйымына қанағаттануын анықтау;

Күтілетін нәтижелер:

- студенттердің ҒЗЖ ұйымына қанағаттану дәрежесін анықтау;

- ҒЗЖ-ға қатысты студенттердің жалпы сипатын және оның ЖОО студенттері үшін міндеттілігін/қажеттілігін анықтау;

- студенттердің ҒЗЖ жалпы құрылымы және оны ұйымдастыратын/жетекшілік ететін негізгі бөлімдер туралы хабардар болуының жалпы деңгейін анықтау;

Зерттеу әдісі: сауалнама (сауалнама)

Іріктеме:

Зерттеудің практикалық мақсаттары мен міндеттерін, сондай-ақ респонденттер туралы статистикалық деректерді пайдалану мүмкіндігін ескере отырып, іріктеменің квоталық моделі қолданылды. Іріктеменің осы түрі бас және іріктемелі жиынтықтардағы квоталардың пайыздық арақатынасының сәйкестігін болжайды.

Жүргізілген зерттеулердің бағыттылығын ескере отырып, іріктеме квоталарының мынадай міндетті құрамы анықталды: респонденттің оқыту тілі, респонденттің оқыту факультеті. Нысаналы іріктемені қолдана отырып қосымша квоталар ретінде: респонденттің жынысы және оқыту курсы.

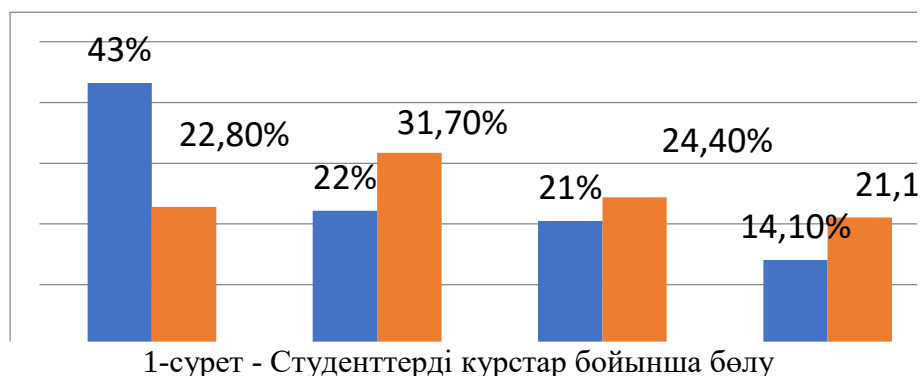
Іріктеме: $n = 180$ адамды құрады.

Ескертпе: «басқа» нұсқасы бойынша көрсеткішті есептеу кезінде респонденттер көрсеткен барлық жауаптар мағынасы бойынша топтастырылды.

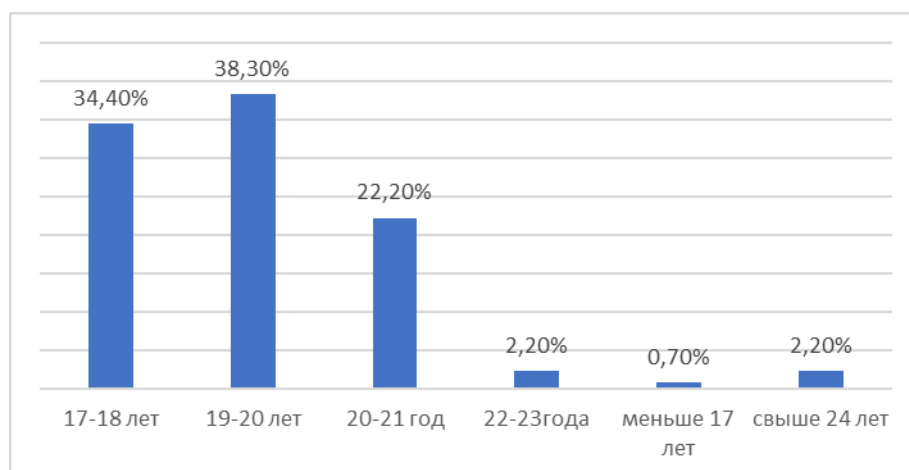
Көрсеткіштерді есептеуге келетін болсақ, респонденттерге бір таңдау жасау ұсынылған мәселелерде ол жүз пайыз негізге алына отырып жүргізілді. Кестелік нысандағы және көшуді көздеген сауалнаманың жетінші сұрағында жиынтық көрсеткіштер жүз пайыздан артық және одан кем беріледі, өйткені респонденттердің жауаптары бес нұсқа бойынша бөлінді, олардың әрқайсысы бойынша сайлау әрбір жеке квота бойынша іріктеменің жалпы көлеміне бөлінді.

Жүргізілген зерттеу нәтижелері бойынша жалпы қорытындыларды шығара отырып, мынадай қорытындылар мен қорытындылар жасауға болады:

Сауалнамаға 1-4 курс студенттері қатысты. Курстар бойынша бөлу, 41 адам (22,8%) 1-курс студенттері, 57 адам (31,7%) 2-курс студенттері, 44 адам (24,4%) 3-курс студенттері және 38 адам (21,1%) 4-курс студенттері (1-сурет). Олардың 36,7% еркек және 63,3% қыздар.



Сауалнамаға қатысушылардың жасы 17-ден 24-ке дейін ауытқыды (2-сурет).



2-сурет - Студенттердің жасы

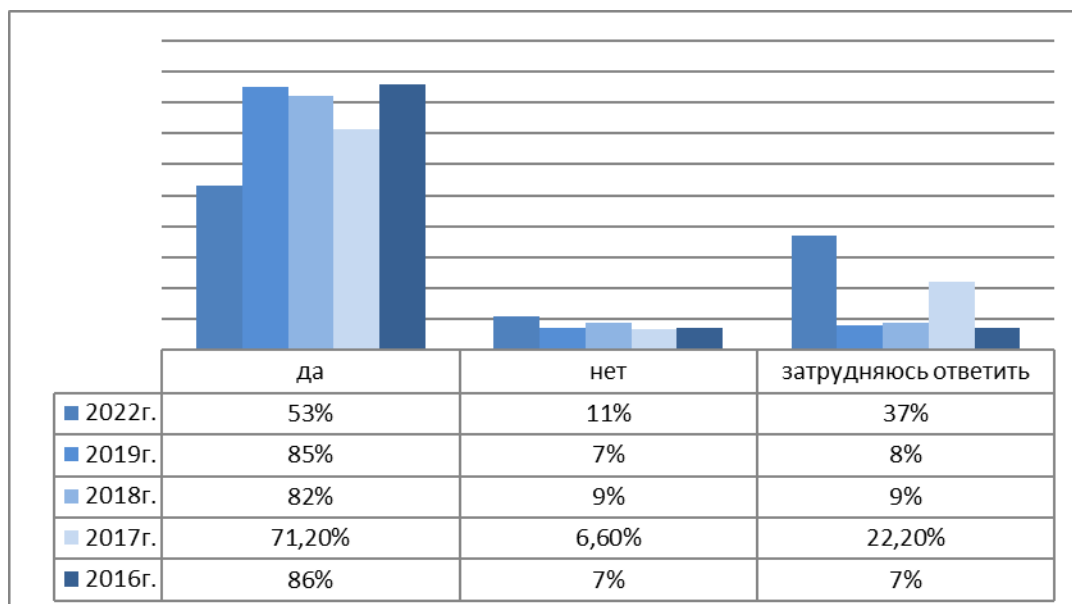
Респонденттер сауалнаманың кіріспе сұрағына берген жауаптар студенттердің өздерінің ғылыми жұмыстарына және студенттердің ғылыми-зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру жүйесіне қанағаттану дәрежесі туралы алғашқы деректерді Қазтұтынуодағы Қарағанды университетінде алуға мүмкіндік береді. Бұл деректер сондай-ақ білім алушылардың СҒЗЖ ұйымдастыру жүйесі туралы жалпы хабардар болу деңгейі туралы қосымша қорытынды жасауға мүмкіндік береді (3-сурет).

Кез келген істе уәжділік деңгейі маңызды. Сондықтан студенттердің СҒЗЖ-ға көзқарасын анықтау және оның маңыздылығын түсіну үшін олардың бұл мәселедегі уәждемелілік деңгейін білу қажет. Сауалнаманың бірінші сұрағы университет студенттерінің жоғары оқу орнында оқу процесінің ажырамас бөлігі ретінде ғылыми-зерттеу жұмысымен айналысу ісіндегі уәждемелік дәрежесін анықтауды мақсат еткен.

Алынған мәліметтерге сәйкес, респонденттердің басым бөлігі ЖОО студенттері ретінде 52,6% ғылыми-зерттеу жұмыстарымен айналысуы тиіс деп санайды.

«Жоқ» жауабын респонденттердің 10,5% таңдады. Сауалнамаға қатысқандардың үштен бірінен астамы - 36,8% осы сұраққа жауап бере алмады. Олардың көпшілігін білімнің қажетті көлемінің жоқтығынан ғылыми-зерттеу жұмысына қатысуы жоғары курс студенттеріндей белсенді емес кіші курс студенттері құрайды (3-сурет).

Осылайша, осы мәселе шеңберінде алынған нәтижелер студенттердің көпшілігі ғылыми-зерттеу жұмысына қатысты уәждемелі деген қорытындыға келуге мүмкіндік береді және ЖОО студенттерінің СҒЗЖ-ға қатысуын қажет деп есептейді.

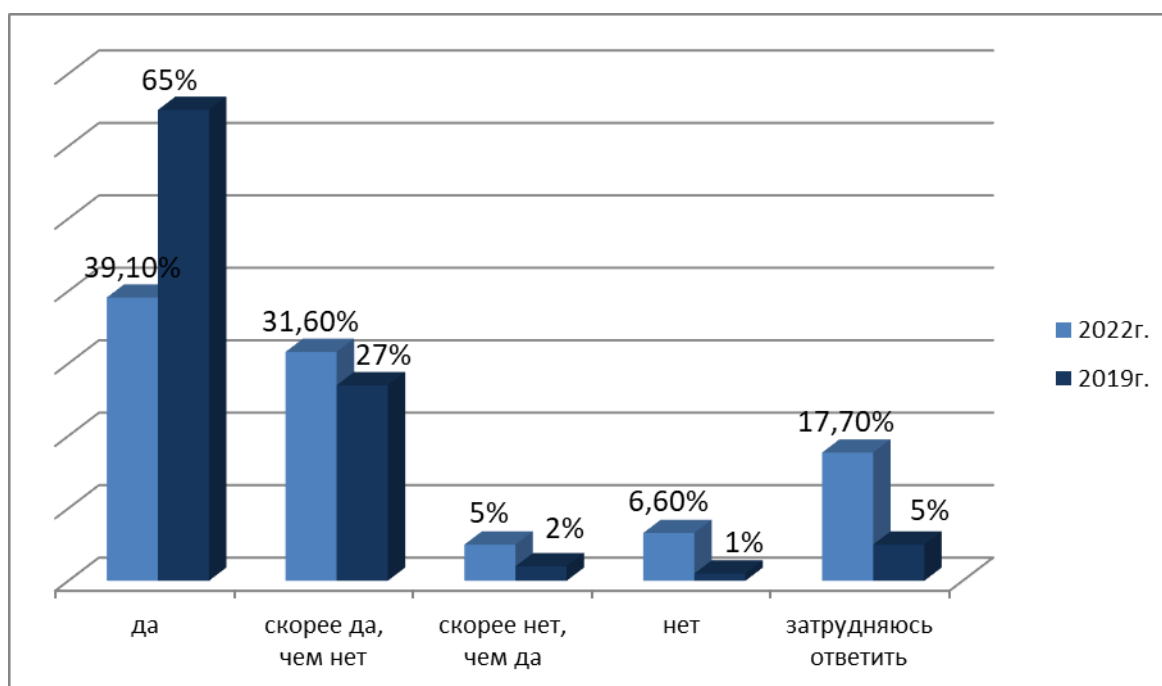


Сурет. 3 - 2016, 2017, 2018, 2019 жылдары «Жоғары оқу орнының студентіне ҒЗЖ-мен айналысу керек пе?» деген сұраққа респонденттердің жауаптарын бөлу серпіні

Студенттердің жауаптары сондай-ақ сұралғандардың басым бөлігі - респонденттердің жалпы санының 70,7% -ы университеттегі ҒЗТҚЖ ұйымына қанағаттанатынын көрсетеді. Олардың ішінде: «иә» нұсқасын пікіртерімге қатысқандардың жалпы санының 39,1%, ал «иә емес» нұсқасын - 31,6% көрсетті.

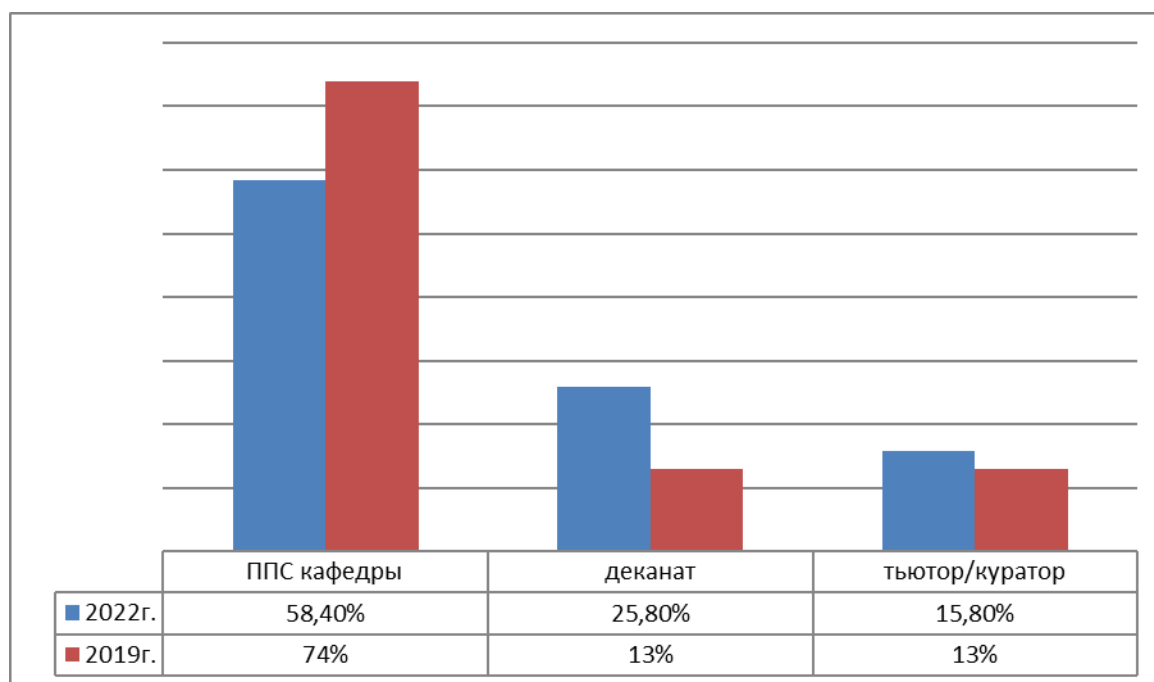
Респонденттердің тек 11,6% -ы ғана университетте ҒЗТҚЖ ұйымдастыруға қанағаттанбайтынын білдірді. Олардың ішінде: «жоқ» нұсқасын 6,6%, ал «иә емес» бейтарап нұсқасын - 5% көрсетті.

Осы сұраққа жауап беруге 17,7% сұралғандар қиындық көріп отыр.



4-сурет - «Біздің ЖОО-да ҒЗЖ (ғылыми-зерттеу жұмысы) ұйымы Сізді қанағаттандыра ма?» деген сұраққа респонденттердің жауаптарын бөлу серпіні

Студенттердің қандай университеттік құрылымдар мен қызметкерлер СҒЗЖ-ға КарУК студенттерін тарту жұмысымен айналысатыны туралы хабардар болу дәрежесін анықтау мақсатында қойылған сұрақтар мынадай нәтижелер берді.



5-сурет - Төрт жылдағы «Студенттерді ғылыми-зерттеу жұмысына тартуға бағытталған жұмысты кім ұйымдастырды?» деген сұраққа респонденттердің жауаптарын бөлу серпіні

Студенттердің уәждемелігі және олардың ғылыми-зерттеу жұмысына саналы түрде мүдделілік дәрежесі көбінесе оларға ұсынылатын зерттеу тақырыбының өзектілігіне де байланысты болады. Тақырыптың өзектілігі деңгейінің өлшеміне сүйене отырып, респонденттерге КарУК өз оқушыларына ұсынатын ғылыми зерттеулер тақырыбының өзектілігін бағалау ұсынылды (6-сурет).

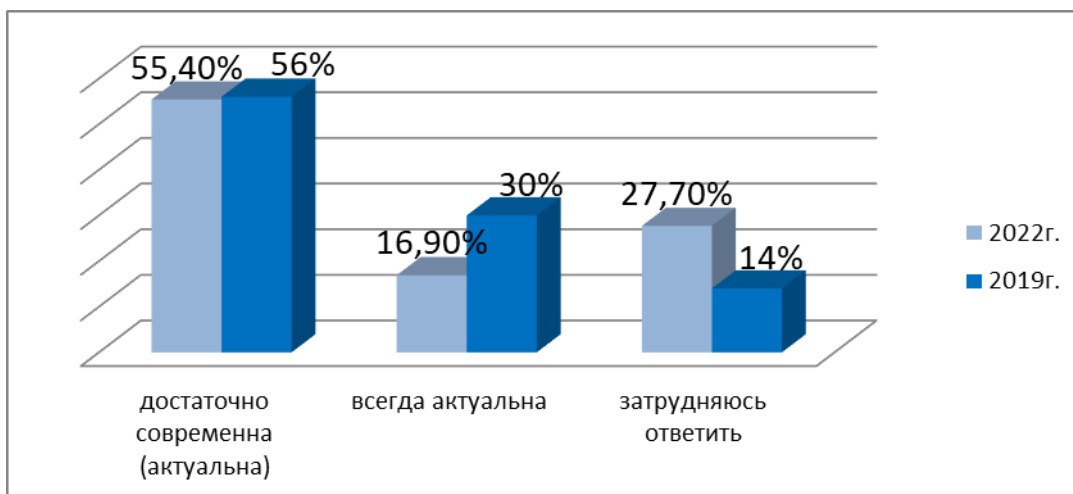
Осы сұрақтарға жауаптар былайша бөлінді:

Респонденттердің 55,4% -ы университеттің ғылыми-зерттеу жұмыстарының тақырыбы барынша заманауи және өзекті деп санайды.

Университеттің МҒЗЖ өзектілік дәрежесін анықтауда респонденттердің 27,7% қиындық туғызған.

16,9% «әрқашан өзекті» нұсқасын таңдады.

Осылайша, сауалнаманың бесінші сұрағына респонденттердің жауаптары ЖОО ұсынатын ғылыми зерттеулер тақырыбының өзектілігінің жеткілікті жоғары деңгейі және соның салдарынан білім алушылардың оларға қатысуға мүдделілігін қолдау туралы қорытындыға келуге мүмкіндік береді.

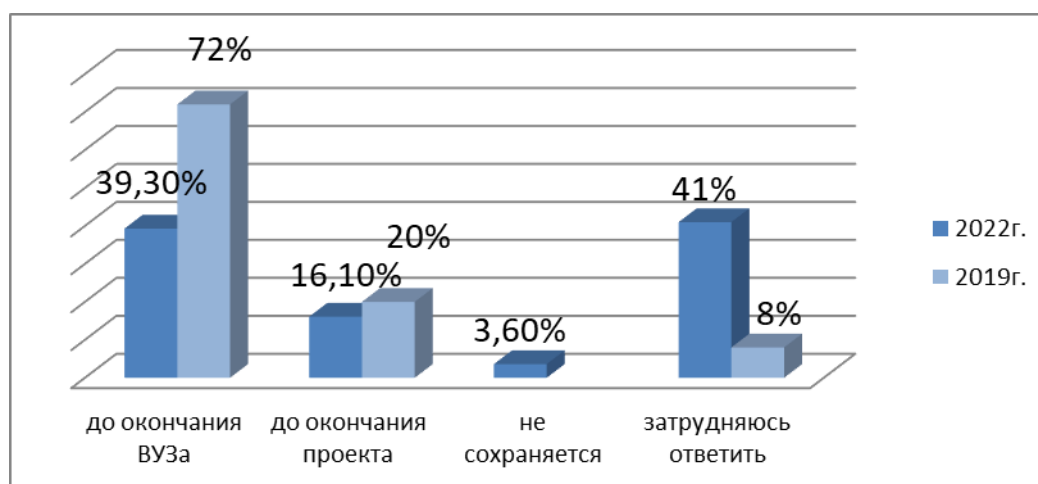


Сурет. 6 - «Сіздің ойыңызша, ЖОО ұсынатын ғылыми зерттеулердің тақырыбы қаншалықты өзекті?»

Студенттерде зерттеу жұмысының орнықты дағдыларын қалыптастыру үшін олардың ғылыми жұмысының сабақтастық қағидаты негізінде құрылуы өте маңызды. Және «СОЗЖ (студенттердің оқу-зерттеу жұмысы) және СҒЗЖ (студенттердің ғылыми-зерттеу жұмысы) тақырыптары арасында сабақтастық бар ма?» деген сұраққа сұралған студенттердің үштен бірінен астамы тақырыптардың сабақтастығы жоғары оқу орнын бітіргенге дейін сақталатынын атап өтті - 39,3%.

Тақырыптың сабақтастығы сұралған студенттердің 16,1% -ы жоба аяқталғанға дейін сақталатынын атап өтті. 3,6% - тақырыптың сабақтастығы жобаның соңына дейін сақталмайды деген нұсқаны таңдады.

Сауалнамаға қатысқандардың 41% осы сұраққа жауап беру кезінде қиындықтарға тап болды.



7-сурет - «Оқытушылар мен студенттердің ғылыми ынтымақтастығы қаншалықты ұзақ?» деген сұраққа респонденттердің жауаптарын бөлу

ДҒЗЖ саласындағы жекелеген іскерлік топтары бойынша өзінің зерттеу құзыреттілік деңгейін бағалау үшін респонденттерге мынадай сұрақтар ұсынылды (1-кесте).

Білім алушылардың өз бетінше/ұжымдық ғылыми-зерттеу жұмысын жүргізудің негізгі дағдылары мен дағдыларына оқыту процесінде қалыптасуы тиіс зерттеу дағдылары туралы респонденттердің жауаптары былайша бөлінеді:

№	Дағдылар	Деңгейі				
		Өте жоғары	Жоғары	Орта	Төмен	Өте төмен
1	Өзінің белгілі бір ғылым саласындағы өзекті проблеманы анықтай білу, іздестіру бағытын таңдай білу, мақсаттар мен міндеттер қоя білу	29%	31%	36%	2%	2%
2	Ақпараттық іздестіруді жүзеге асыру, проблема бойынша ақпараттық кеңістікте бағдарлау (оның ішінде электрондық дерекқорларда, Интернет желісінде және т.б.), анықталған ақпаратты сыни өңдеуді білу	27%	36%	29%	5%	3%
3	Зерттеу бағдарламасын әзірлеу білігі. Ғылыми зерттеу әдістері мен тәсілдерін (жалпы және арнайы), оның ішінде математикалық статистика әдістерін меңгеру	25%	27%	33%	11%	4%
4	Тәжірибелік зерттеуді ұйымдастыру және жүргізу, алынған деректерді өңдеу, үрдістерді анықтау білігі	23%	31%	32%	10%	4%
5	Ғылыми жарияланымдардың мазмұны мен стиліне қойылатын талаптарға сәйкес зерттеу нәтижелерін ресімдей білу	27%	32%	30%	9%	2%

Негізгі қорытындылар

1. Алынған мәліметтерге сәйкес, респонденттердің басым бөлігі ЖОО студенттері ретінде ғылыми-зерттеу жұмыстарымен айналысуы тиіс деп санайды. Бұл сұраққа жауап беру негізінен білім көлемінің жоқтығынан ғылыми-зерттеу жұмыстарына қатысуы әлі жоғары курс студенттеріндей белсенді емес кіші курс студенттеріне қиын.
2. Студенттердің жауаптары сондай-ақ сұралғандардың басым бөлігі - респонденттердің жалпы санының 70,7% -ы университеттегі ҒЗТҚЖ ұйымына қанағаттанатынын көрсетеді.
3. Сауалнаманың бесінші сұрағына респонденттердің жауаптары ЖОО ұсынатын ғылыми зерттеулер тақырыбының өзектілігінің жеткілікті жоғары деңгейі және соның салдарынан білім алушылардың оларға қатысуға мүдделілігін қолдау туралы қорытындыға келуге мүмкіндік береді.
4. Сұралған студенттердің үштен бірінен астамы тақырыптың сабақтастығы жоғары оқу орнын бітіргенге дейін сақталатынын атап өтті - 39,3%.
5. Респонденттердің білім алушылардың өзіндік/ұжымдық ғылыми-зерттеу жұмысын жүргізудің негізгі дағдылары мен дағдыларына оқыту процесінде қалыптасуы тиіс зерттеу дағдылары туралы жауаптары студенттердің осы дағдылар туралы дәлелді түсініктері бар деген қорытындыға келуге мүмкіндік береді.

Негізгі ұсыныстар

1. Студенттердің қатысуымен әдіснамалық семинарлар өткізу қажет. Мұндай семинарларда студенттер өз оқытушыларының әдістемелік рефлексия тәжірибесімен таныса алады.
2. Студенттердің белгілі қазақстандық және шетелдік ғалымдармен кездесулерін өткізген жөн.

Әлеуметтанушы



Е.Ж.Есенгараев